

МАКТАВ О‘QUVCHILARINING JISMONIY TARBIYA VA SPORT MASHG‘ULOTLARIGA BO‘LGAN MOTIVATSIYASI

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.036>

Abdullayev Mehrididdin Junaydulloyevich,

Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti Jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyoti kafedrasi mudiri, p.f.f.d. (PhD), professor

Annotatsiya: Maskur maqolada umum o‘rta ta‘lim maktablari o‘quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari davomida ushbu faoliyat jarayonlariga nisbatan o‘quvchilarning motivatsiya ko‘rsatkichlari qay darajada shakllanib kelayotgani aniqlandi.

Kalit so‘zlar: Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari, psixologik holat, motivatsiya, psixologik testlar.

МОТИВАЦИЯ ШКОЛЬНИКОВ К ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОСТИ К СПОРТУ

Абдуллаев Мехриддин Джунайдуллоевич,

заведующий кафедрой теории и методики физической культуры

Педагогического института Бухарского государственного университета, Д.ф.п.н. (PhD), профессор.

Аннотация: В данной статье определено, в какой степени формируются показатели мотивации учащихся по отношению к процессам данной деятельности в ходе занятий физкультурой и спортом учащихся общеобразовательных школ.

Ключевые слова: физкультурно-спортивная подготовка, психологическое состояние, мотивация, психологические тесты.

MOTIVATION OF SCHOOLCHILDREN TO PHYSICAL CULTURE OF EDUCATION AND SPORT

Abdullayev Mekhriddin Junaydulloyevich,

the Head of Department of Theory and Methods of Physical culture in the Bukhara State University of Pedagogical Institute (PhD) professor.

Annotation: This article determines to what extent the indicators of motivation of students in relation to the processes of this activity are formed during physical education and sports of students secondary schools.

Keywords: physical culture and sports training, psychological state, motivation, psychological tests.

Dolzarbliigi: Respublikamizda jismoniy tarbiya va sportga bo‘lgan

etibor davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib kelayotgani dar-xaqiqatdir. Shu o'rinda ta'lim sifatini ham oshirish maqsadida bir qator ilmiy anjumanlar va seminarlar tashkil etilmoqda. O'sib kelayotgan yosh avlodni yuksak jismoniy va intellektual salohiyatga ega etib tarbiyalash mamlakatimizning yanada yuksalishi va rivojlanishiga asos bo'ladi. Ammo hozirgi vaqtda ta'lim muassasalarida tahsil olib kelayotgan o'quvchilarning jismoniy tarbiya va sport to'garaklariga qatnashishlari sezilarli darajada kamaygan. Bu holatlar jismoniy tarbiya darslarining eskirgan dasturlari asosida olib borilayotganligi bilan izohlanadi. Maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarida faol qatnashishlari hamda ushu jarayonlarga nisbatan ulardagi motivatsiya tuyg'usini qay darajada shakillanib kelayotganligini aniqlash maqsadida ushbu tadqiqot ishini olib bordik. Bu borada ko'plab olimlarimiz o'z ilmiy izlanishlarini olib borishgan jumladan: S.L Rubinshteyn, Aleksey Nikolaevich Leontiev, Z.Nishanova, G.Alimova, Z.Qurbanova, S.Abdiyev, Bagina V. A, Shadrin V.D, Teplov B.M, va boshqa maktab o'quvchilarining psixologik ko'rsatkichlarini aniqlashda bir qator ilmiy izlanishlarini qadqiq etganlar. Lekin o'tkazilgan tadqiqot ishlarining ko'pligiga qaramay maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarida maktab o'quvchilarining sog'liqlarini saqlash hamda mustahkamlash masalalari bo'yicha ilmiy-uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish va jismoniy tarbiya darslarini tashkiliy-metodiklardan kelib chiqqan holda amaliyotga joriy etish, o'quvchilarning bu jarayonlar vaqtidagi psixologik holatlarini aniqlash va ulardagi motivatsiya tuyg'ulari yetarli darajada o'rganib chiqilmagan. Ushbu tadqiqot davomida biz maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlaridagi psixologik holatlari hamda o'quvchilarning bu jarayonlarga nisbatan motivatsiyasini aniqlaymiz. Maktab o'quvchilarining turli darajalardagi dars mashg'ulotlarini tizimli joriy etilmayotganligi va eskirgan ta'lim usullaridan foydalanib kelinayotganligi o'quvchilarning psixologik holatlariga va ulardagi ushbu tizimga nisbatan motivatsiya tuyg'ularining nechog'liq darajada ekanligini aniqlash va olingan natijalarga nisbatan kerakli tavsiya va ko'rsatmalarni ishlab chiqish darqiqot ishimizning asosiy dolzarbliklaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi: Maktab yoshidagi o'quvchilarning jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlariga bo'lgan motivatsiyalarini aniqlash.

Tadqiqotning vazifasi: Mavzuga doir adabiyotlar tahlilini qilish;

- Maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulot jarayonlariga bo'lgan motivatsiyalarini aniqlash.

- O'tkazilgan tadqiqot natijalari davomida aniqlangan muammolar yuzasidan kerakli xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning obyekti: Maktab o'quvchilarining dars mashg'ulot jarayonlari.

Tadqiqotning predmeti: Umum o'рта ta'lim maktablarida tahsil oluvchi o'quvchilarining psixologik tasirlarga ko'rsatgan reaksiyalarini aniqlash.

Tadqiqotning usullari: Ilmiy-uslubiy adabiyotlar tahlili, matematik-statistik tahlil, pedagogik kuzatuv, pedagogik testlash.

Tadqiqotni tashkillashtirish: O'tkazilgan ushbu tadqiqotlarda Buxoro viloyati Qorako'l tumani 11,23,8-umum o'рта talim maktablarida tahsil oluvchi o'quvchilar ishtirok etishdi.

Tadqiqot natijalari va uning muxokamasi: O'tkazilgan ushbu tadqiqotimiz umum o'рта ta'lim maktablarida tahsil olib kelayotgan o'quvchilarning jismoniy tarbiya va sport to'garaklaridagi mashg'ulotlari muobaynida ularning psixologik ko'rsatkichlarni aniqlashdan iboratdir. Dastlabki o'tkazilgan psixologik nazorat sinovimiz o'quvchilar orasida chiroyli qomatga ega bo'lishga qaratilgan bo'lib, bu jarayon amaliy mashg'ulot davomida o'tkazildi. Natijalarga ko'ra chiroyli qomatga ega bo'lishga qaratilgan motivatsiya ko'rsatkichi 66,4% ni tashkil etdi. Bu natijalar umum orta ta'lim maktabi qizlarida kuzatildi. Ushbu psixologik nazorat sinovi o'g'il bolalarda ham o'tkazilganda ulardagi motivatsion ko'rsatkichlar 54,1% ga teng bo'ldi (1-jadvalga qarang).

1-jadval

Atrof-muhit sharoitlariga qarab maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlariga bo'lgan motivatsiya ko'rsatkichlari (%)

Jismoniy tarbiya va sport faoliyatining motivatsiyalari	Buxoro viloyati		
	Qizlar, n=274	O'g'il bolalar, n=196	Jami n=470
Chiroyli qomatga ega bo'lish	66,4%	54,1%	61,3%
Salomatlikni mustahkamlash	31,0%	41,8%	35,5%
Sport natijalariga erishish	23,4%	38,8%	29,8%
Har tomonlama jismoniy rivojlanish	24,1%	33,2%	27,9%
Yoqish istagi	20,4%	23,0%	21,5%
Irodani mustahkamlash	15,7%	23,5%	18,9%
Dam olishni diversifikatsiya qilish	15,3%	15,8%	15,5%
Muloqot uchun	10,9%	12,2%	11,5%
Shunchaki shug'ullanmoq	8,0%	7,6%	7,9%
Boshqa	8,4%	5,1%	7,0%

Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari davomida navbatdagi motivatsiya ko'rsatkichlarini aniqlashga qaratilgan psixologik nazorat sinovi, salomatlikni mustahkamlashga qaratilgan. Bu jarayon davomida maktab o'quvchilarining qizlar orasida salomatlikni mustahkamlashga qaratilgan motivatsiyasi 31,0% ni tashkil etdi. O'g'il bolalar orasida salomatlikni mustahkamlashga qaratilgan motivatsiya esa 41,8% ni tashkil qilib qizlarga nisbatan bu ko'rsatkich 11,8% ga yuqori ekanligi aniqlandi. Jamlangan ko'rsatkichlar esa

35,5% ga teng bo'lib maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya darslariga bo'lgan motivatsion ko'rsatkichlari past baholandi (1-jadvalga qarang).

O'quvchilarning jismoniy tarbiya va sport to'garak mashg'ulotlari bilan shug'ullanib sport natijalariga erishish haqidagi motivatsiyalari tekshirilganda qizlar orasida 23,4% lik ko'rsatkich, o'g'il bolalarda esa 38,8% lik ko'rsatkichlar qayd etildi. Jami sport natijalariga erishish to'g'risidagi motivatsion ko'rsatkichlar o'g'il va qizlarda 29,8% ni tashkil etdi.

Shu o'rinda motivatsiyaga tarib berib o'tadigan bo'lsak, motivatsiya - bu maqsadga yo'naltirilgan xatti-harakatlarni boshlaydigan, boshqaradigan va saqlaydigan jarayon. Bu chanqovni kamaytirish uchun bir stakan suv olishmi yoki bilim olish uchun kitob o'qish bo'ladimi, sizning harakatingizni keltirib chiqaradigan narsa.

Motivatsiya xulq-atvorni faollashtiradigan biologik, hissiy, ijtimoiy va bilim kuchlarini o'z ichiga oladi. Kundalik foydalanishda «motivatsiya» atamasi odamning nima uchun biron bir ish qilishini ta'riflash uchun tez-tez ishlatiladi. Bu inson harakatlarining harakatlantiruvchi kuchidir.

Maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari vaqtida ularda sodir bo'luvchi motivatsiya har bir o'quvchida turlicha ko'rinishda bo'ladi. O'quvchilar motivatsiyasini aniqlash uchun ko'maklashuvchi keying psixologik nazorat sinovimiz xar tomonlama jismoniy rivojlanishni aniqlashga qaratilgan bo'lib, olingan nijalar ko'rsatkichi qizlarda 24,1% ni, o'g'il bolalarda 33,2% ni tashkil etdi (1-jadvalga qarang).

Mashg'ulotlar vaqtida o'quvchilarning o'zaro kimgadir yoki nimagadir yoqish istagiga bo'lgan motivatsiya ko'rsatkichlari ham mavjud. O'tkazilgan tadqiqotimiz davomida aniqlangan natijalar shuni ko'rsatmoqdaki yoqish istagiga bo'lgan motivatsiya qizlarda 20,4% ni tashkil qildi. Bu ko'rsatkich o'g'il bolalar o'rtasida o'tkazilganda 23,0% lik ko'rsatkich qayd etildi. Jami barcha maktab o'quvchilari orasida yoqish istagiga bo'lgan motivatsiya 21,5% ga teng bo'ldi.

Motivatsiya nafaqat xatti-harakatlarni faollashtiradigan omillarni nazarda tutmaydi; shuningdek, ushbu maqsadga yo'naltirilgan harakatlarni boshqaradigan va qo'llab-quvvatlaydigan omillarni o'z ichiga oladi (garchi bunday motivlar kamdan-kam hollarda bevosita kuzatilishi mumkin bo'lsa). Natijada, biz odamlar nima uchun qilayotgan ishlarini kuzatiladigan xatti-harakatlarga asoslanib qilishlari haqida tez-tez xulosa chiqarishimiz maqsadga muvofiqdir.

Motivatsiya ko'rsatkichlari orasida irodani mustahkamlashga qaratilgan qismi tadqiqot ishimiz muobaynidagi psixologik nazorat sinovlarining qiziqarli jarayonlaridan biri desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki har bir yosh o'g'il qizlarning iroda kuchida bo'lgan munosabati ularning yuksak marralarni qo'lga kiritishlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Irodani mustahkamalashga bo'lgan motivatsion ko'rsatkichlar maktab o'quvchilarining qizlar orasida 15,7% ga teng deb topilgan bo'lsa o'g'il bolalarda 23,5% ni tashkil qildi. Jamlangan natijalar hisobiga ko'ra esa 18,9% motivatsiya ko'rsatkichi qayd etildi (1-jadvalga qarang).

Tadqiqotlarimiz davomida maktab o'quvchilarining dam olishni

diversifikatsiya qilishga yo'naltirilgan motivatsiyasi qiz bolalarda 15,3% ga, o'g'il bolalarda esa 15,8% ga teng bo'ldi. Natijalar orasidagi farqlar dastlabki olingan ko'rsatkichlarga nisbatan pastroq ekanligi ma'lum bo'ldi.

Keyingi psixologik nazorat sinov amaliyotimiz jismoniy tarbiya darslarida muloqot uchun o'quvchilarning motivatsiyasi qanday ko'rinishda ekanligi aniqlanadi. Qayd etilgan natija ko'rsatkichlari qizlarda 10,9% ni tashkil qildi. Ushbu olingan natijalarga ko'ra o'g'il bolalarning ko'rsatgan natijalari 12,2% ga teng bo'lib qizlar natijasiga nisbatan yuqoriroq ekanligi aniqlandi. Jami aniqlangan natijalar maskur psixologik nazorat sinovi davomida 11,5% ga teng ekanligi aniqlandi (1-jadvalga qarang).

Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari bilan shunchaki shug'ullanishga qaratilgan motivatsiya ko'rsatkichlari psixologik nazorat sinama amaliyoti orqali amalga oshirildi. Natijalarning ilmiy asoslangan ko'rsatkichlari qizlarda 8,0% ni, o'g'il bolalarda esa 7,6% ni tashkil qilmoqda. Jami olingan natijalar yakunida qayd etilgan motivatsion ko'rsatkich 7,9% ga teng deb topildi.

Maktab o'quvchilarning dars mashg'ulotlari vaqtida boshqa ishlar bilan mashg'ul bo'lishga qaratilgan motivatsiya ko'rsatkichlari psixologik testlat yordamida aniqlandi. Natijalar quidagicha: unga ko'ra o'g'il bolalarning qayd etkan natijalari 5,1% ni, qiz bolalarning qayd etkan ko'rsatkichlari 8,4% ni tashkil etdi. Jami olingan natijalar esa barcha o'quvchilar yig'indisiga ko'ra ushbu 7% ni qayd etkanligi aniqlandi (1-jadvalga qarang).

XULOSA

Maktab o'quvchilarining turli darajalardagi dars mashg'ulotlarini tizimli joriy etilmayotganligi va eskirgan ta'lim usullaridan foydalanib kelinayotganligi o'quvchilarning psixologik holatlariga va ulardagi ushbu tizimga nisbatan motivatsiya tuyg'ularining nechog'liq darajada ekanligini aniqlash va olingan natijalarga nisbatan kerakli tavsiya va ko'rsatmalarni ishlab chiqish maqsadida ushbu tadqiqot ishimizni amaliyotga joriy etdik. Olingan natijalarga ko'ra maktab o'quvchilarining jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari bilan shug'ullanishi, ulardagi mashg'ulot vaqtida boshqa jarayonlarga o'quvchilar etiborining yo'nalganligini va ulardagi o'zgaruvchanliklarga bo'lgan motivatsiya ko'rsatkichlarining qay darajada ekanligi aniqlandi. Unga ko'ra dastlabki olingan natijalar birmuncha yuqori ekanligi ko'zga tashlandi. Jumladan maktab o'quvchilari orasida chiroyli qomatga ega bo'lishga qaratilgan motivatsiya tuyg'usi yuqori darajada ekanligi olingan psixologik test sinovlari muobaynida aniqlandi. Salomatlikni mustahkamlash, sport natijalariga etishish, har tomonlama jismoniy rivojlanish va yoqish istagiga bo'lgan motivatsiya ko'rsatkichlari chiroyli qomatga ega bo'lish motivatsiyasiga qaraganda nisbatan pastroq ekanligi 1-jadvalda keltirilgan psixologik test sinovlari natijalarida yaqqol ko'zga tashlanib turipdi. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari davomida o'quvchilarning boshqa elementlarga bo'lgan motivatsiya ko'rsatkichlari past darajada deb topildi. Qayd etilgan natijalar hamda o'quvchilarning hohish-istaklarini inobatga olgan holda ta'lim tizimiga kerakli tavsiyalar berish yuzasida so'rovnomalarni tashkil etish, o'quv dasturidan chetga chiqmagan

holda dars mashg'ulotlarini tashkil etish, yuqori sifatli o'quv materiallaridan foydalanish, yangi texnologiyalarni dars mashg'ulotlarida qo'llash va psixologik emotsional jarayonlarni, mimika usullaridan foydalangan holda dars jarayonlarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. O'tkazilgan tadqiqot yuzasidan olingan natijalat ilmiy tahlil etildi va kerakli tavsiya hamda ko'rsatmalar ishlab chiqildi. Mamlakatimiz sharoitidan kelib chiqqan holda barcha umum o'rta ta'lim maktablari o'quvchilari uchun darsdan tashqari holatda qisqa-qisqa ilmiy maruzalarni tashkil etish hamda ushbu maruzalarda o'quvchilarni jalb etish mamlakatimiz o'quvchilarining ilmiy salohiyatini maktab davridanoq shakillanib borishida asosiy turtki bo'lib hizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. "Etakchi faoliyat nazariyasi va psixikaning rivojlanishi" 2020-y. Aleksey Nikolaevich Leontiev 98-104-b
2. Umumiy psixologiya. F.I.Xaydarov, N.I.Xalilova. Toshkent 2010. 93-94-b.
3. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. Z.Nishanova, G.Alimova. Toshkent 2006. 5-9-b.
4. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. Z.Nishanova, Z.Qurbanova, S.Abdiyev. Toshkent 2011.
5. Багина В.А. Психологические особенности проявления активности личности юного спортсмена в профессиональном самоопределении / В.А. Багина // Теория и практика физической культуры, 2002. – №5. – С. 45.
6. Рубинштейн С.Л. Проблема способностей и вопросы психологической теории. В хрестоматии "Психология индивидуальных различий" под общей редакцией Ю.Б.Гиппенрейтер., В.Я.Романова. Изд-э трете. Из-во "Астрел" М., 2008г. с 47-54.
7. Рубинштейн С.Л. "Способности" В хрестоматии "Психология индивидуальных различий" под общей редакцией Ю.Б.Гиппенрейтер, В.Я.Романова. Изд-э трете. Из-во "Астрел" М., 2008г. с 31-46.
8. Шадрин В.Д. "Психология способностей" В хрестоматии "Психология индивидуальных различий" под общей редакцией Ю.Б.Гиппенрейтер., В.Я.Романова. Изд-э трете. Из-во "Астрел" М., 2008г. с 64-79.
9. Теплов Б.М. "Способности и одаренность" В хрестоматии "Психология индивидуальных различий" под общей редакцией Ю.Б.Гиппенрейтер, В.Я.Романова. Изд-е трете. Из-во "Астрел" М., 2008г. с 5